

Om Sven-Eric Liedmans *Karl Marx – en biografi*

Recensionerna är hämtade från vänsterpressen (*Flamman*, *Internationalen*, *Ny Tid* (finsk) och *Proletären*)

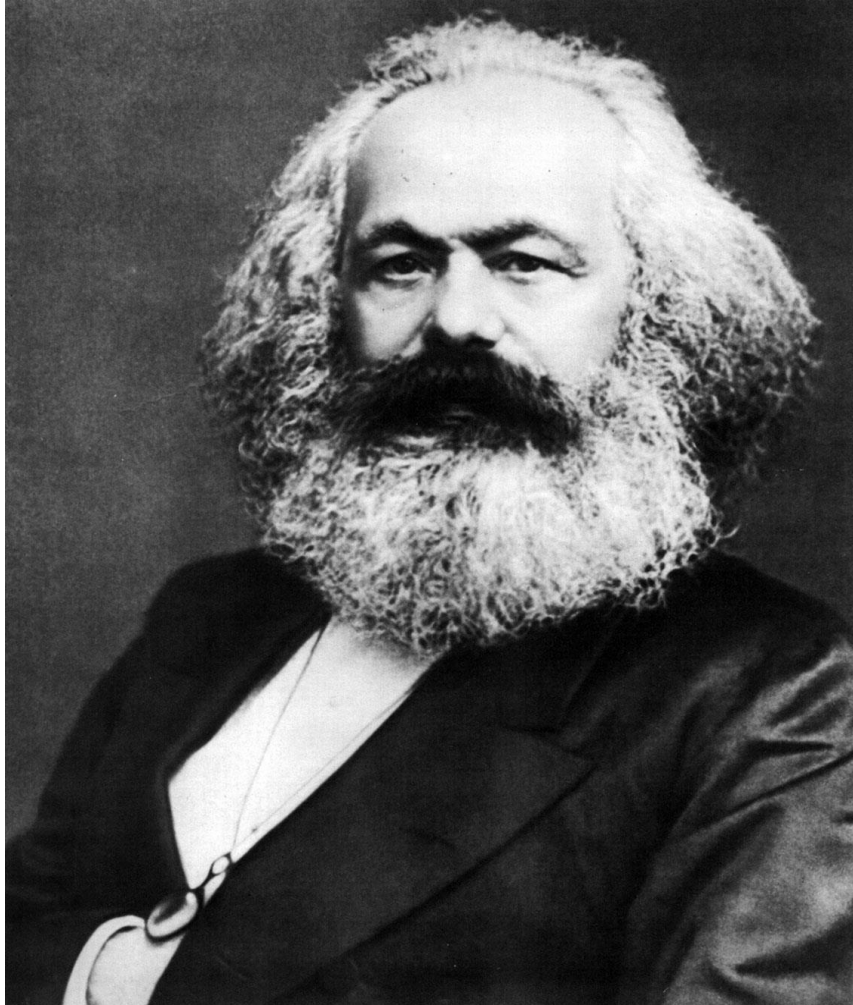
Se även den kritiska recensionen [En död Marx, en åldrad Liedman och dagens unga vänster](#) av Ingvar Johansson

Innehåll

Rasmus Landström: Klasskämpe, vetenskapsman, lustigkurre.....	1
Per Månson: En Karl i imposant helfigur.....	3
Tom Karlsson: Marx utan marxister	6
Robert Mathiasson: Professor Liedman med kastrationskniven	8

Rasmus Landström: Klasskämpe, vetenskapsman, lustigkurre

Ur *Flamman* 14/10 2015

Bilden av Marx har genom de senaste årtiondenas internationella forskning förändrats. Sven-Eric Liedman är tillbaka med en spränglörd biografi som visar hur Marx via 1800-talet blir relevant för vår tid.

Sven-Eric Liedmans 800 sidor långa *Karl Marx. En biografi* finns ett avsnitt om ordet ”revolutions” etymologiska rötter. Ordet har nämligen inte alltid haft den betydelse det har idag, ursprungligen kommer det från det latinska ”revolvere” som betyder ”rulla tillbaka” eller återta en förlorad position. På 1500- och 1600-talet användes ”revolution” för att beskriva planeternas upprepade rörelsemönster. Först på 1700-talet fick ordet den betydelse som det har idag: en genomgripande förändring. Då började det användas för att beteckna det paradigmskifte som skett inom naturvetenskapen med Galileo, Newton och Copernicus.

När jag slår igen Liedmans biografi får jag en känsla av att ha varit med om en revolution i ordets båda bemärkelser. *Karl Marx* är en bok som skiljer sig från de flesta Marx-biografier jag har läst. Vanligtvis brukar dessa antingen koncentrera sig på den historiska personen Marx eller författaren Marx. De förra beskriver en 1800-talsgestalt, de senare en författare som är mer aktuell idag än på sin egen tid. Det Liedman gör är att han försöker kombinera dessa två synsätt. Hans Marx är tveklöst en 1800-talsfigur, men det är via 1800-talet som han blir relevant för vår tid. På så sätt återtas en förlorad Marx samtidigt som en helt ny bild vaskas

fram. Jag ska strax förklara hur det går till, men först några ord om vem Marx var.

Liedman börjar med att konstatera att när Marx föddes år 1818 låg industrikapitalismen ännu i sin linda; Napoleon hade just störtats och det var sju år kvar till det första tåget skulle rulla. När han dog fanns både telefoner och glödlampor, Europa hade genomgått flera revolutioner och Darwins evolutionsteori hade slagit igenom. Marx levde med andra ord under en av de mest händelserika perioderna i världshistorien. Under seklets början hade den moderna industrin fötts med bomullsfabrikerna. Arbetsdagarna var långa och barnarbetet utbrett. Till städerna strömmade proletariserade hantverksgeäller och ännu fanns inga fackföreningar. Som Liedman påpekar var tiden olik vår men det finns samtidigt slående paralleller. På 1800-talet var världen, liksom idag, globaliserad och profitintresset låg som en öppen ådra. Kommunikationerna gick långsammare, men pengar cirkulerade snabbt mellan kontinenterna. Fattigdom levde sida vid sida med rikedom samtidigt som idéer och budskap flög över nationsgränserna.

Det finns en vanlig missuppfattning om att Marx bidrag till sin tid var hans beskrivning av kapitalismen. Det är inte riktigt rätt: kapitalismen hade beskrivits tidigare av national-ekonomer som David Ricardo och Adam Smith. Det Marx gjorde var att han ringade in kapitalet. Det finns en viktig skillnad: kapitalismen är ett samhällssystem medan kapitalet är samhällssystemets *motor*. Kapitalet är samhällskontraktet mellan arbetssäljaren och arbetsköparen; i Marx tappning sammanfattat i "mervärdesteorin" – ett originellt teori bygge som visar hur kapitalisten pressar profit ur arbetaren. Mervärdesteorin var en slags samhällsvetenskapens motsvarighet till Darwins evolutionsteori.

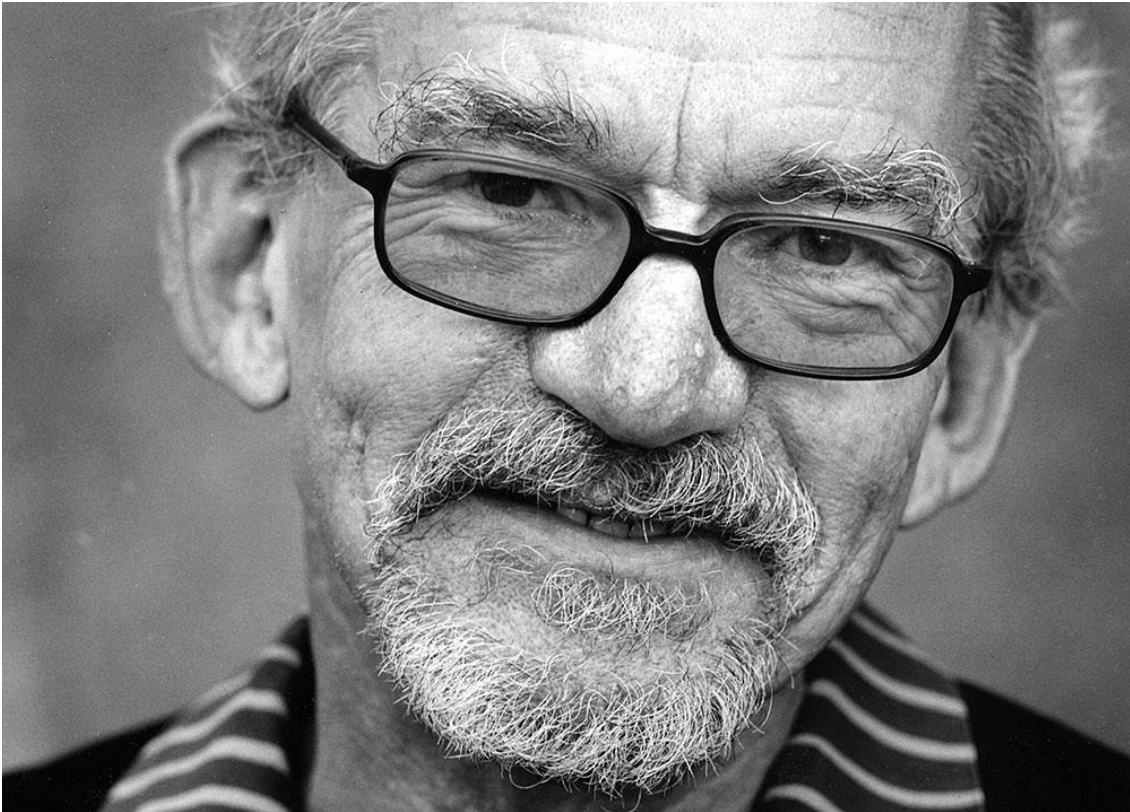
Som Liedman påpekar är det den här Marx vi behöver idag – den skarpsynte vetenskapsmannen och kritikern. Under 1900-talet reducerades Marx till en endimensionell figur ur vars böcker det flög sovjetiska femårsplaner och profetior om "proletariatets diktatur". Efter Sovjets fall (och ännu mera: efter finanskrisen) har den internationella forskningen dock återtagit 1800-talets Marx. Den lyfter fram Marx mervärdeslära tillsammans med hans beskrivningar av kapitalismens inneboende motsättningar. Samtidigt har den deterministiske klasskämpen fått träda tillbaka. Idag är 1800-talets bomullsfabriker utkonkurrerade och med dem drömmarna om proletariatets seger. Men på dess marker står bemanningsföretag och callcenters som upprättar samma ojämlika samhällskontrakt som i industrikapitalismens begynnelse.

Jag skulle kunna ägna en hel text åt att belysa alla de originella tankar som *Karl Marx* innehåller. Det är en spränglärd biografi som både fungerar som introduktion och avancerad genomgång av samtida inriktningar som kapitallogiken och "neue Marx-Lektüre". Liedmans kommentarer om originaltexterna är dessutom så kunniga att jag emellanåt får för mig att han har läst varenda bok som Marx refererar till i sina fotnoter. Ändå är det något jag saknar i själva anslaget. Jag tror att det handlar om något så simpelt som att Liedman inte lyckas fånga *lustigkurren Marx*. I de två senaste biografierna om Engels och Marx på svenska – Francis Wheens *Karl Marx. En biografi* och Tristram Hunts *Friedrich Engels. Kommunist i frack* – har duons humor varit ett viktigt inslag. I Wheens biografi berättas till exempel om en föreläsning där Marx talade om det kommunistiska samhället. Under föreläsningen reste sig en hånleende man och frågade vem som "ska putsa folks skor under kommunismen"? Marx svar kom blixtnabbt: "Det ska du göra".

Jag tycker att det är ett misstag av Liedman att utelämna denna lättsamma och kvicka sida. Så mycket av det som kallas marxism har något humorbefriat över sig. Wheen och Hunt försökte göra upp med det, visa att Marx själv skulle haft mycket svårt för det marxistiska gravallvaret. Liedmans lite torra ton hade mått bra av att kontrasteras med ett par flamsiga upptåg.

Per Månson: En Karl i imposant helfigur

Ur *Internationalen* 9/5 2016

Knappast någon i den svenska partirynden eller akademiker/forskare har fördjupat sig så i Karl Marx och marxismen som idé- och lärdomshistorikern Sven-Eric Liedman. I en rad böcker har han lagt ut texten och försökt att förstå. Nu har han krönt sitt livsverk med en mer renodlad biografi över en av marxismens upphovsmän. Per Månson har läst biografien.

Efter ett långt författarliv, där intellektuell samvaro med Karl Marx och dennes vän och välgörare Friedrich Engels varit en av hans rotändar, har Sven-Eric Liedman, professor emeritus i Idé- och lärdomshistoria vid Göteborgs universitet, samlat sitt stora vetande om dem i en omfattande biografi med titeln *Karl Marx: En biografi*. Boken är inte bara en levnadsbiografi i vanlig mening. Liedman vill, förutom att ge en mångsidig bild av Marx liv, och inte minst hans verk, också locka andra att läsa Marx. Men frågan är i så fall varför och hur man ska läsa Marx?

Det finns många olika sätt att läsa en avliden tänkare på. Vad gäller Marx, vars flesta texter blivit kända och publicerade först efter hans död, är en medvetenhet om läsarten speciellt viktig. Man kan i princip tala om fem olika läsarter: 1) Immanent läsning, där man läser tänkarens texter i dennes anspråk på sanning och autenticitet och förhåller sig till författarens krav att bli tagen på allvar. 2) Kontextuell läsning, då författaren sätts in i sitt historiska och intellektuella sammanhang, till exempel för att förstå vad olika begrepp hade för betydelse när tänkaren använde dem. Vad betydde till exempel begreppet ”proletariatets diktatur” under Marx tid? Var det samma betydelse som Lenin gav det eller det vi nu menar när vi använder det? 3) Retrospektiv läsning, då man utifrån sin egen tid och dess problem studerar tänkaren för att finna svar på sina egna frågeställningar. Man går så att säga tillbaka till tänkaren för att eventuellt finna en lösning på de problem vi upplever att vi nu står inför. Utöver det kan man vidare ägna sig åt 4) Skolastisk läsning där man läser texten bokstavstroget, som exempelvis

vissa religiösa läser bibeln eller koranen och 5) Dekonstruktiv läsning, då vi bryter ned en text i delar som sedan sätts samman, ett angreppssätt där det kan uppdragas nya betydelser i texten som vi först inte såg. I denna diskussion om Liedmans Marxbok används bara de tre första läsarterna eftersom Liedman varken ägnar sig åt skolastik eller dekonstruktion.

Kontextuell läsning

Så, vad är det för bok om Marx som Liedman skrivit? En stor del av boken handlar om en kontextuell läsning av Marx, där Liedman placerar Marx i dennes egna tid. Det gäller inte minst för kapitlet som bär namnet "Omvälvningarnas tid". Några kapitel ägnas sedan åt Marx personliga liv: hans intellektuella möte med Hegel, mötet med samtidens kommunistiska lärar och de skrifter som utgör hans kritik av – och avsked från – unghегelianerna. I ett kapitel behandlas Marx analys av "alienerat arbete", utifrån ett av Marx manuskript som gavs ut först på 1930-talet och som sedan dess varit viktigt för att förstå "den unge Marx" och hans analys av lönearbetet under kapitalismen. Efter revolutionsåren 1848-49, som ägnas ett eget kapitel, hamnar Marx i London där han under resten av sitt liv kommer att ägna sig åt att skriva artiklar för brödfödan och försöka slutföra sitt stora arbete med att analysera "det borgerliga samhällets ekonomiska rörelselag".

Så långt är biografien relativt konventionell, med ett stort plus för att Liedman också kort presenterar uppfattningarna hos andra tänkare, som Marx kommer i kontakt med och som han ofta kritiserar. Här visar Liedman sin stora idéhistoriska bredd genom att också spegla den intellektuella scen som Marx uppträder på, men samtidigt ändras bokens ton och texten blir mer analytisk. Den kontextuella läsningen övergår mer i en immanent läsning. Med andra ord blir frågan nu vad är det Marx försökte säga med sina berömda artiklar om exempelvis utvecklingen i Frankrike 1848-52, och hur ska vi läsa och uppfatta hans arbete om *Kapitalet*? Här ger sig Liedman in i en långvarig debatt om Marx metod i *Kapitalet*, en debatt som uppstod på 1960-talet och som på många sätt förändrade den mer dogmatiska synen på Marx´ekonomikritik, som institutionaliserats i Östblocket, till en mer öppen och prövande diskussion. Denna debatt fortsätter än idag, och Liedman ger en kort översikt av vad som är aktuellt i dagens diskussion.

Immanent läsning

I två långa och mycket givande kapitel tas sedan Marx kanske två viktigaste verk upp, dels det långa manuskript som gavs ut först 1939-41 i Sovjet och sedan i Östtyskland 1953 under namnet *Grundrisse*. och dels *Kapitalets* första band från 1867, med senare revideringar. Här är Liedmans läsart av Marx verkligen immanent, genom att han går i närkamp med en mängd av de frågor som eftervärlden ställt om hur man ska uppfatta och tolka de problem som Marx teori ger upphov till. Detta är nog bokens allra bästa avsnitt, även om de kanske kräver en viss kunskap om debatten om *Kapitalet* för att man ska kunna tillgodogöra sig dem fullt ut.

Tre kapitel återstår: ett om relationen mellan Marx och Engels, ett om politikern Marx och ett om uppkomsten av marx-ismen, dess genomslag i den socialdemokratiska rörelsen runt sekelskiftet och dess institutionalisering som marxism-leninism i Sovjetunionen och i andra länder. I fråga om relationen mellan Marx och Engels visar Liedman att de båda å ena sidan delade ett intresse för naturvetenskap, men att de å andra sidan gjorde det från två helt olika utgångspunkter. Detta medförde att Engels – med sin ambition att utforma Marx idéer till en intellektuell och politisk världsåskådning – kom att få en mycket större roll för utvecklandet av en marx-ism, bland annat genom sin stridsskrift *Anti-Dühring* som var den bok de flesta av den nya generationen marxister läste innan de gav sig på Marx skrifter. Liedman ger till och med Engels en så stor roll i detta att han menar att marxismen egentligen borde kallas "engelsism".

Marx och Lenin

Ifråga om politikern Marx och hur han sedan användes som en utgångspunkt för utformandet av det sovjetiska samhällssystemet under Lenin och än mer under Stalin (och därefter i Östeuropa, Kina, Nordkorea och i många andra länder) ”frikänner” Liedman honom helt från ansvar. Borgerliga kritiker av både Marx och det som kallades ”kommunism” i Östeuropa menar att Marx bör ha del i ansvaret för Gulag och andra missförhållanden, men Liedman menar att Marx ”strängt skilde mellan sina roller som samhällsforskare och som politiker”. Det innebär att begreppet ”vetenskaplig socialism” blir en logisk motsägelse hos Marx, för vetenskap är en sak och politik (”socialism”) en annan. Här är jag inte lika säker på att Liedman verkligen fångat Marx egna mening, men det är självklart att Marx inte kan beskyllas för vad andra människor har utfört i hans namn. Men frågan måste ändå ställas, finns det något hos Marx som kunnat användas av hans efterföljare för att inrätta några av världens mest förtryckande politiska system? Liedman har inte hittat några svar på frågan. I det sista kapitlet ges en översikt över marxismens utveckling till en dogmatisk förstelnad lära, men även den så kallade västerländska marxismen behandlas kort. Enligt Liedman är det Lenin som bär störst ansvar för utvecklingen av marxismen före och efter revolutionen 1917. Tyvärr saknas helt en diskussion om den säreget ryska situationen – med sin både antifeodala och antikapitalistiska omvälvning – som dess revolutionärer stod inför.

Lenin må ha begått många fel, men hans insats är mycket mer mångfasetterad än den bild Liedman och många andra kritiker av honom ger. Två relativt nyutkomna Leninbiografier ger en annan och djupare förståelse för Lenin och dennes politiska tänkande. Till exempel menar Lars Lih att standardtolkningen av Lenins politiska teori, som både anhängare och motståndare till honom förfäktat och som bygger på *Vad bör göras?*, med dess tes att arbetarklassen endast kunde uppnå ett ”fackföreningsmedvetande”, är fel. Istället var Lenin en trogen efterföljare till Kautskys politiska strategi fram till 1914, då han helt vände Kautsky ryggen och kallade honom ”renegat” för att han själv inte levde upp till sin egen politiska teori. Lenin menade aldrig att hans pamflett från 1902 skulle lyftas ur sitt sammanhang, och han refererade aldrig till den efter 1907 då han menade att ”det grundläggande misstaget som de som polemiserar mot *Vad bör göras?* är att de tar skriften ur dess specifika historiska kontext”. Även Tamás Krausz håller med om detta och menar att ”Lenin kan inte klandras för att detta verk kanoniserades under Stalinepoken för att garantera partiets ledande roll och konsolidering av partidisciplinen”. I denna fråga utgår Liedman från den gängse ”standardtolkningen”, men han är åtminstone delvis ursäktad; hans bok handlar ju inte om Lenin utan om Marx.

Stalin

Inte heller förekommer det någon diskussion om Stalins roll i urartningen av marxismen och den ryska revolutionen. Den nederländske sociologen och historikern Erik van Ree, har till exempel via en analys av Stalins personliga anteckningar i dennes egna böcker visat att han uppfattade sig själv som en trogen lärjunge till Marx och att han ”var ointresserad av andra tankesystem, inklusive ryska traditionella”. Men det är en sak att uppfatta sig själv som en trogen anhängare till Marx och att verkligen vara det. Van Ree menar att Stalin snarare än att vara en lärjunge till Marx gick längre tillbaka i den revolutionära historien – till Robespierre och jakobinerna i den franska revolutionen. Men frågan kvarstår ändå, vad var det hos Marx, som Stalin, och senare stalinister som Mao, Pol Pot och andra kunde uppfatta som inspirerande för deras eget tänkande? Men att diskutera detta är inte heller Liedmans syfte.

Retrospektiv läsning?

Sammantaget kan sägas att Sven-Eric Liedman har skrivit en imponerande biografi om Marx. Finns det då ingenting som saknas? Ja, kanske det som många läsare av boken skulle vilja veta mer om: varför skall vi läsa Marx idag, eller med andra ord, vad säger oss Liedmans

biografi om vi uppfattar den som en retrospektiv läsning? Marx är, enligt baksidestexten, ”en rykande aktuell kritiker av dagens kapitalism”, men vad det är i hans teorier som människor kan ta till sig för att utmana dagens politiska förhållanden klarläggs inte. Här hänvisar Liedman till mer nyutkomna böcker som Thomas Pikettys *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet* (2013), Göran Therborns *Ojämlighet dödar* (2013) eller Guy Standings *Prekariatet: Den nya farliga klassen* (2011).

Visserligen bygger dessa och liknande böcker till stor del på Marx, men en fråga återstår: Varför ska nutida politiskt intresserade människor läsa Marx, antingen i original eller om honom, i till exempel Liedmans biografi? Detta berör ett intressant problem som har att göra med att Marx tänkande, via ”lärjungarna” Karl Kautsky, Edward Bernstein, och Georgij Plechanov och under överseende av ”översteprästen” Friedrich Engels utformades till den marx-ism som i olika versioner kom att spela en så viktig roll i 1900-talets historia. Liedman vill helt klippa banden mellan ”den rastlöse doktorn som i sin mörka studerkammare ständigt söker utöka sin kunskap om världen” och efterföljarnas dogmatiska lära. Jag hittar inget mer utförligt svar på frågan om vad Marx politiskt kan användas till idag än att budskapet till läsaren verkar vara: Marx har inga svar på dagens konkreta politiska frågor, att tro det är att fastna i marxismen som en ”lära”.

Svaren på dessa frågor måste vi istället finna själva. Men Liedman försöker med sin omfattande biografi ändå rensa bort en mängd missuppfattningar om Marx, som både anhängare och kritiker av honom hyser. En av dessa missuppfattningar kanske är att Marx (i varje fall enligt de mest troende marxisterna) hade svar på alla universums frågor. Lyckas Liedman få bort denna missuppfattning är boken väl värd att läsa.

Per Månson

Per Månson är författare, Rysslandskännare och professor i sociologi. Han skriver för närvarande boken *Förlorad Utopi: Sovjetunionen 1922-91*

Tom Karlsson: Marx utan marxister

Ur *Ny Tid* 18/12 2015

Det går ett spöke genom världen, men ingen tror längre på sådana. Allting borde stå färdigt uppdukat för ett socialistiskt megaparty, men de socialistiska partierna har inga lockande drinkar att bjuda på, inte ens opium för folket. Kommunismen och socialismen har gjorts motbjudande av brutala, diktatoriska regimer och deras anhängare i mera demokratiska nationer. De partier som tidigare byggt på en eller annan marxistisk ideologi har närapå kollapsat, eller lämnat bort de socialistiska kraven ur sina program. Ändå är marxismen inte på något vis inaktuell, utan en självklar del av en kritisk samhällsfilosofi. Man kan kanske påstå att **Karl Marx** lever vidare som statsvetare och samhällsfilosof, men inte som politiker.

Sven-Eric Liedman (1939-) är en av Nordens mest etablerade Marx-forskare. Han har i årtionden skrivit, redigerat och översatt verk av och om Karl Marx (1818-1883). Det är ändå först nu han kommit ut med en diger biografi över mannen, som idag mera är en legend än en människa. Kanoniserad eller demoniserad.

Biografier över ”betydelsefulla personer” har ofta haft undertiteln ”liv och verk”. I Liedmans bok är det verket eller verken som mest förs fram. För dem som söker trevliga anekdoter ur Marx liv har boken inte mycket att ge. Liedman är idéhistoriker och det är därför naturligt för honom att gå in i och analysera den enorma textmassa Marx lämnat efter sig. Det är inte

enbart huvudverken han tar sig an, utan det verkar som om inte en enda rad som Marx skrivit har kunnat slinka förbi Liedman. Naturligtvis har *Kapitalet*, *Grundrisse*, *De ekonomisk-filosofiska manuskripten* och *Manifestet* fått mest sidutrymme i boken, men Liedman lyckas också ge relevans åt andra mindre kända texter, bland annat hans journalistik. Biografin blir därför en utmärkt handledning om man vill sätta sig in i Marx' utveckling från ung hegelian till en av den politiska ekonomins mest inflytelserika teoretiker. Liedman gör också inträngande analyser av de centrala begreppen i Marx teorier.

Liedman vill dra en gräns mellan Marx och marxisterna, ja också mellan Marx och **Friedrich Engels**. Han anser att marxismen egentligen borde kallas engelsism, (så där som jag också tycker att kristendomen borde kallas paulinism) för att Marx inte var någon systembyggare, som Engels och marxist-leninisterna gjort av honom, utan mera en rastlös Faustfigur, som alltid sökte sig vidare efter ännu större kunskap. Då Liedmans bild av Marx är den här, erbjuder hans bok inte heller någon lätthanterlig syntes av vare sig Marx eller marxismen. Texten är hela tiden på väg vidare och därför också omöjlig att referera i en recension.

Liedman vill aktualisera Marx i kritiken av dagens kapitalism. Världen och samhället har naturligtvis på många vis förändrats sedan Marx dagar, inte minst på grund av en mera utvecklad globalisering och finanskapitalismens tillväxt, men i huvudsak kan hans politiska ekonomi fungera som inspiration för en förståelse av de kriser ekonomin genomgår just nu. Intresset för **Thomas Pikettys** teorier visar att Marx inte är föråldrad.

Då Liedman mot slutet av boken övergår till att skriva om Marx och politiken är han inte längre på sin mammas gata, eller så håller boken bara på att bli så tjock att han vill komma till mål. Till de mest betydelsefulla konflikterna inom den socialistiska arbetarrörelsen hör säkert konflikten mellan Marx och anarkisten **Mihail Bakunin** inom den första Internationalen. En konflikt mellan "auktoritära socialister" och "frihetliga", mellan marxism och anarkism, som pågår ännu i dag. Tyvärr har Liedman i sin behandling av denna konflikt, och de idéer som den gällde, inte satt sig tillräckligt in i den anarkistiska kritiken. Det lönar sig därför att här också läsa någonting ur en annan synvinkel, till exempel **Mark Leiers** Bakunin-biografi.

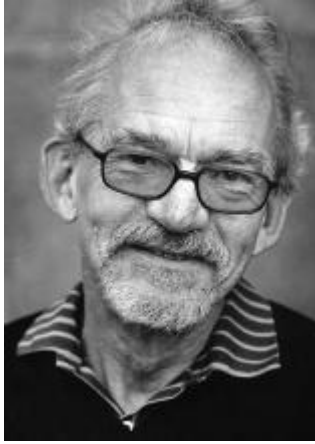
Trots att Liedman alltid imponerar med sin kunskap, har han tyvärr en blind fläck då det rör sig om anarkismens idéarv och det är litet beklämmande, för den kritik av Marx som Bakunin och anarkisterna förde fram var och är relevant för en förståelse av de fatala följder marxismen ändå hade i form av "kommunistiska" terrorregimer. Liedman vill ganska långt frikänna Marx från dessa brott mot mänskligheten, genom att dra en skarp gräns mellan honom och marxisterna, leninisterna och andra som verkat i hans namn. Han är Marx försvarsadvokat och vill att historien ska frikänna hans klient. Skulden finns enligt honom inte hos Marx utan hos marxisterna och främst marxist-leninisterna, som misstolkat och kanoniserat sin läromästare och byggt upp dogmatiska system i hans namn.

Historien om hur arvet efter Marx sedan ledde fram till **Stalin**, **Mao** och **Pol Pot** är en annan berättelse. Sven-Eric Liedman har skrivit en kunskapsrik och intressant bok om Marx och hans kritik av kapitalismen. En bok som trots vissa brister är en utmärkt introduktion till en fördjupad bild av Karl Marx och hans analys av kapitalismen.

Robert Mathiasson: Professor Liedman med kastrationskniven

Ur *Proletären* 21/10 2015

Sven-Eric Liedmans biografi om Karl Marx är väl värd att läsas. Men professorn låter revolutionären Marx stå tillbaka till förmån för filosofen.

Litteratur Karl Marx – en biografi

Biografier är en högre form av kannibalism, menade Rudyard Kipling. Om det stämmer så är Sven-Eric Liedmans bok om Karl Marx efterrätten av en livslång måltid, då Liedman har sysslat med sin Marx i över ett halvt sekel. Men det är trots allt en mastig dessert på 800 sidor som idéprofessorn har producerat.

Den stora behållningen med boken är beskrivningen av Karl Marx liv och person. Liedman lyckas måla en färgstark bild av den bullrige och polemiske Marx, lika passionerad i sin kärlek till sina nära som i vetgirigheten inför allt mänskligt. Den Marx som led av spontanitetens blixtförälskelser varje gång kunskapens dörrar öppnade sig mot nya horisonter, vilket gjorde att han ofta tog sig vatten över huvudet och inte hann färdigt med det han tog sig för, eller i varje fall inte höll deadline.

Liedman tecknar trovärdigt bilden av den fria tänkaren Marx, som stred hårt och obevekligt för sin uppfattning, men var beredd att överge varje åsikt om någon annan eller oftast den konkreta utvecklingen överbevisade honom.

Sven-Eric Liedman lyckas få läsaren att känna sig närvarande i såväl revolutionärernas rökiga källarlokalerna i Paris som den marxiska familjens miserabla levnadsförhållanden i London och den hjärtskärande sorgen när barn efter barn dör av fattigdomens åkommor.

Mindre vältecknad, även om det finns med, är revolutionären Marx som genomlevde större delen av sitt vuxna liv i en politisk reaktionsperiod men som trots detta aldrig tappade glöden och som nyfiket sökte vägar för en gryende arbetarrörelse och som med lust kastade sig in i varje försök att formera revolutionära arbetarorganisationer.

Att Liedman är professor i idéhistoria är på gott och ont. Han är kunnig som få och lyckas placera in Marx i sin tids myller av politiska, filosofiska och ekonomiska idéströmningar.

Samtidigt är det förvånande att Liedman som har brottats med Marx så pass länge inte har tagit till sig av det som framförallt var Karl Marx styrka, att se bortom enskilda personers tyckande och tänkande och se varför just dessa idéer vinner genomslag i en viss tid och vilka sociala krafter som personer eller riktningar är bärare av i den härva av motsättningar som

utgör det kapitalistiska samhället.

Karl Marx ständiga aktualitet – medan många av hans samtida är bortglömda, trots att de då var betydligt mer inflytelserika än Marx själv – beror inte på Marx genialitet utan på att han i både sin teori och praktik knöt an till det kapitalistiska systemets framväxt och de sociala och politiska motsättningar som växer fram ur det moderna klassamhället.

Liedman avverkar mycket på de 800 sidorna. Men som helhet är det snarare Liedmans egen Marx än den faktiska Karl Marx som idéprofessorn gör sitt bästa för ett mejsla fram.

Det är på gränsen till oärligt att lägga två hela kapitel åt två texter som Marx själv valde att inte publicera – De ekonomisk-filosofiska manuskripten och Grundrisse – och samtidigt utan något egentligt resonemang döma ut Marx skrift om Pariskommunen, som han faktiskt valde att publicera, som att de uppfattningar Marx framför ”inte ligger närmast Marx verkliga politiska övertygelse vid denna tid”.

Allt för ofta slinker formuleringar igenom där Liedman sätter förstoringsglas på de uppfattningar som stärker Liedmans egen Marx medan han lite nonchalant avfärdar revolutionären Marx. På ett ställe i boken varnar Liedman för ”en mäktig tendens att skydda den egna bilden av marxismen gentemot Marx egna ord”.

Det är en varning att ta på allvar, Marx står på egna ben och bör inte i första hand läsas genom hans efterföljares glasögon, men dessvärre lystrar Liedman inte till sina egna varningsord.

På samma sätt är det med Liedmans strävan genom hela boken att slå in en kil mellan Karl Marx och Friedrich Engels. Ibland blir det rent skrattretande som när Liedman lyfter fram ett brev där den 26-årige singelkillen Engels beklagar sig över att den två år äldre och stadgade Marx tillbringar för mycket tid med sin familj istället för att leva livets sus och dus.

Givet är att Marx och Engels inte var några tvillingsjälur, sådana finns bara i den romantiska föreställningsvärlden och i dåliga kärleksromaner. De två 1800-talskämparna måste betraktas var för sig, som två självständiga tänkare och aktivister som på olika vägar blev dem de blev och inte minst som två kamrater som utmanade varandras tankebanor och ståndpunkter och det var just genom olikheterna som deras produktiva och livslånga kamratskap formades.

Liedmans idoga försök att framhäva skillnaderna mellan Marx och Engels är snarast ett uttryck för idéprofessorns vilja att göra skillnad på filosofen och kritikern Marx som betraktar verkligheten från vid sidan av och revolutionärerna Marx och Engels som genom hela livet var aktiva, visserligen i olika grad beroende på läget i klasskampen, i den arbetarrörelse som höll på att trampa ur barnskorna.

Därför väljer Liedman att lägga en oproportionerlig del av sin bok på de tider då den begynnande arbetarrörelsen var tillbakapressad och Marx lade mer tid på teoretiskt arbete än praktiskt.

Så får till exempel Första Internationalen, det första framgångsrika försöket att förena den klassmedvetna arbetarrörelsen och där Marx satt i ledning, endast tre och en halv sida, medan De ekonomisk-filosofiska manuskripten, ett försök från den blott 26-årige Marx att sammanfatta sitt filosofiska och politiska uppbrott med ungdomens romantiska drömmar och Hegelberoende, får nästan tio gånger så mycket plats.

En sådan prioritering säger betydligt mer om bokens författare än dess huvudrollsinnehavare, inte minst som det var Liedman som presenterade Manuskripten för en svensk publik för 50 år sedan. För Marx själv, som tidigt kom fram till sin syn på klasskampen och att arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk, vilket Liedman förtjänstfullt framhäver åtskilliga gånger, är det nog ingen tvekan om att Första Internationalen smällde betydligt högre än de unga

årens filosofiska manuskript.

Sämst blir Liedman i sin rapsodiska beskrivning av marxismens liv efter Marx död. Det är sannerligen ingen historieskrivning i Marx anda. 1900-talets marxistiska öde blir i Liedmans version en strid mellan idéer, höjda över de samhälleliga och klassmässiga förhållanden som råder. Det är universitetssalarnas pennfäktning snarare än sociala motsättningar i ett våldsamt och minst sagt turbulent 1900-tal präglad av det första allvarliga försöket att utmana kapitalismen.

Trots kritiken är Liedmans biografi om Karl Marx väl värd att läsas. Sven-Eric Liedman vill lyfta ner Marx från de piedestaler där många av hans efterföljare har placerat honom och åter göra en människa av monumentet. Det är ett gott syfte och i många delar lyckas Liedman med sitt uppsåt.

Men jag håller inte med den recensent som hävdade att Liedmans bok för Karl Marx in i 2000-talet. Då är det en kastrerad ox snarare än den bullrande, nyfikne, revolutionäre tjuren Marx som idéprofessorn vill valla in i det nya millenniet och Karl Marx var betydligt större än så.